

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра міжнародної економіки

**ОПОРНИЙ КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ З ДИСЦИПЛІНИ
«МІЖНАРОДНА
ЕКОНОМІКА»**

**Тернопіль
ЗУНУ
2022**

Опорний конспект лекцій з дисципліни «Міжнародна економіка» для бакалаврів галузі знань 07 «Управління та адміністрування», спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» / Укл. Стахова Н. В. Тернопіль: ЗУНУ, 2022. 40 с.

Укладач:

Стахова Наталія Володимирівна,
к.е.н., доцент кафедри міжнародної економіки

Рецензенти:

Зварич Ірина Ярославівна,
д.е.н., професор, завідувач кафедри міжнародної економіки

Дейнека Юрій Петрович,
начальник управління стратегічним розвитком м. Тернополя Тернопільської міської ради

Відповідальний за випуск:

Зварич Ірина Ярославівна,
д.е.н., професор, завідувач кафедри міжнародної економіки

*Затверджено на засіданні кафедри міжнародної економіки
(протокол № 3 від 24.10.2022 р.)*

ЗМІСТ

1. Опис дисципліни «Міжнародна економіка»	4
2. Мета і завдання вивчення дисципліни «Міжнародна економіка»	5
3. Опорний конспект лекцій з дисципліни «Міжнародна економіка»	6
4. Рекомендована література.....	37

1. ОПИС ДИСЦИПЛІНИ “МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА”

Дисципліна – Міжнародна економіка	Галузь знань, спеціальність, освітньо-професійна програма, ступінь вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів ECTS – 5	Галузь знань 07 "Управління та адміністрування"	Нормативна дисципліна Мова викладання – українська
Кількість залікових модулів – 4	спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»	Рік підготовки: ДФН – 1. ЗФН – 1. Семестр: ДФН – 2. ЗФН – 1,2.
Кількість змістових модулів – 2	Освітньо-професійна програма «Банківська справа», «Митна справа», «Податкова справа», «Фінанси», «Фінансовий менеджмент».	Лекції: ДФН – 30 год. ЗФН – 8 год. Практичні заняття: ДФН – 30 год. ЗФН – 4 год.
Загальна кількість годин – 150 год.	ступінь вищої освіти: бакалавр	Самостійна робота: ДФН – 86 год., в тому числі тренінг – 4 год. ІРС – 4 год. ЗФН – 138 год.
Тижневих годин – 10 год., з них аудиторних – 4 год.		Вид підсумкового контролю: ДФН – екзамен. ЗФН – екзамен.

2. МЕТА І ЗАВДАННЯ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ “МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА”

2.1. Метою навчальної дисципліни «Міжнародна економіка» є вивчення студентами сутності і тенденцій інтернаціоналізації економіки, форм, методів економічної діяльності, принципів і середовища її розвитку, практики здійснення і механізмів регулювання, набуття вміння аналізувати й оцінювати світогосподарські явища і процеси у контексті національних інтересів України.

2.2. Завдання вивчення дисципліни. В результаті вивчення дисципліни «Міжнародна економіка» студенти повинні знати:

- теоретичні основи функціонування відносин і взаємозв'язків у світовій економіці;
- основні тенденції на світових ринках;
- фактори, що впливають на формування економічної політики держави;
- механізми та методи регулювання міжнародної економічної взаємодії на державному та наднаціональному рівнях.

2.3. Найменування та опис компетентностей, формування яких забезпечує вивчення дисципліни:

- здатність виявляти знання та розуміння проблем предметної області, основ функціонування сучасної економіки на мікро-, мезо-, макро- та міжнародному рівнях;
- розуміння особливостей сучасної світової та національної економіки, їх інституційної структури, обґрунтування напрямів соціальної, економічної та зовнішньоекономічної політики держави.

2.4. Передумови для вивчення дисципліни:

Дисципліна: «Міжнародна економіка» має структурно-логічний зв'язок з наступними дисциплінами: «Мікроекономіка», «Історія економічних вчень».

2.5. Програмні результати навчання:

усвідомлювати основні особливості сучасної світової та національної економіки, інституційної структури, напрямів соціальної, економічної та зовнішньоекономічної політики держави.

3. ОПОРНИЙ КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ З ДИСЦИПЛІНИ «МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА»

Тема 1. Міжнародна економічна система.

Економічний зміст міжнародної економіки. Формування системи міжнародних економічних відносин. Елементи системи міжнародних економічних відносин. Суть та характерні особливості сучасного розвитку світового господарства.

Міжнародна економіка є категорією економічної науки. Її економічний зміст полягає в поєднанні економічних відносин, що діють на національному та інтернаціональному рівнях. Ця сукупність економічних відносин виступає як системне утворення, що має дві основні складові.

До них належать, **по-перше**, економічні відносини, що складаються між суб'єктами господарської діяльності в межах кожної окремої країни світу.

По-друге, економічні відносини, які складаються між державами або їх представниками. Останні можуть розглядатись як міжнародні економічні відносини.

Міжнародна економіка – це система економічних відносин, яка функціонує на національному та інтернаціональному рівнях у межах світового співтовариства.

Отже, **міжнародна економіка** – складна категорія, яка втілює в собі різноманітні явища і процеси, що мають місце як в межах окремих країн, так і у сфері міжнародних економічних відносин. У зв'язку з цим міжнародна економіка виступає як системне утворення, яке має свою багатоманітну структуру.

Міжнародна економічна система (МЕС) являє собою сукупність елементів світової економіки з властивими кожному із них характеристиками; у процесі дії елементів світової економіки виникають інтегративні якості, характеристики, закономірності функціонування цієї системи.

Основними елементами МЕС є окремі країни, групи країн.

Можна поділити МЕС на такі групи, як:

- високорозвинуті країни (країни великої сімки, Європейського Союзу, Організації економічного співробітництва та розвитку);
- середньорозвинуті країни;
- країни, що розвиваються;
- країни з перехідною економікою.

Між країнами існують різні відносини: **політичні, наукові, культурні.**

Характерною ознакою розвитку МЄВ є **інтернаціоналізація господарського життя**, тобто об'єктивний процес зближення національних економік, що проявляється у зростанні виробничої взаємозалежності економічних суб'єктів із різних країн, міжнародного товарообігу, руху капіталів і робочої сили.

Інтернаціоналізація господарського життя проявляється в інтернаціоналізації виробництва та інтернаціоналізації капіталу.

Основою інтернаціоналізації господарського життя є **міжнародний поділ праці (МПП)**, як обмін між країнами факторами та результатами виробництва у певних кількісних і якісних співвідношеннях.

МПП має дві форми свого прояву:

- міжнародна спеціалізація виробництва – форма МПП, при якій зосередження однорідного виробництва у світі відбувається на основі диференціації виробничих процесів між різними країнами та їхніми суб'єктами.
- міжнародне виробниче кооперування – форма МПП, яка полягає у розвитку міжнародних виробничих зв'язків, що виникають та існують між міжнародно спеціалізованими суб'єктами з метою поєднання взаємодоповнюючих виробничих процесів.

МПП за родом діяльності розвивається за двома напрямками: вертикальним та горизонтальним.

Вертикальне – спостерігається, коли різні виробники формують однолінійний технологічний ланцюг та виконують ряд послідовних виробничих операцій.

Горизонтальний поділ праці передбачає виготовлення окремими виробниками компонентів, які поєднуються у технологічно та технічно складному виробі.

Основними формами МЕВ є:

- *Міжнародна торгівля* – обмін товарами та послугами між державно оформленими національними господарствами;
- *Міжнародний рух капіталу* – переміщення капіталу між країнами світу в пошуках сфери найбільш вигідного його вкладання.
- *Міжнародна міграція робочої сили* – переміщення між країнами працездатного населення переважно з економічних причин.

Слід відзначити тісний **взаємозв'язок між формами МЕВ**.

На практиці досить важко провести чітку межу між різними формами МЕВ, тому на практиці розрізняють й інші підходи щодо класифікації форм реалізації міжнародних економічних відносин.

Наприклад, торгівля технологіями може виділятися як самостійна форма МЕВ.

Інші автори формою МЕВ вважають міжнародні валютні відносини. Необхідно загострити увагу на особливому значенні світової валютної системи для розвитку сучасних відносин між країнами.

Важливою категорією міжнародної економіки є **світове господарство (СГ)** – сукупність національних економік, які знаходяться в тісній взаємодії та взаємозалежності.

Міжнародна мобільність факторів виробництва – це їх здатність до переміщення з однієї країни в іншу. Ступінь міжнародної мобільності факторів виробництва залежить від функціонального типу до якого відноситься кожний конкретний фактор.

Література: [1-34]

Тема 2. Міжнародна економічна діяльність.

Суть та види міжнародної економічної діяльності. Регулювання міжнародної економічної діяльності. Середовище міжнародних економічних відносин. Класифікація країн в міжнародній економіці.

Ядром сучасних **МЄВ** виступає міжнародна економічна діяльність економічних суб'єктів, насамперед, підприємств. Діяльність останніх спрямована на отримання певних економічних результатів, передусім прибутку.

Є підприємства, діяльність яких переважно зорієнтована на національний ринок. Зовнішньоекономічні зв'язки для таких підприємств у системі пріоритетів їх діяльності мають другорядне значення.

Інші підприємства розглядають зовнішньоекономічну діяльність як необхідний фактор свого нормального функціонування. Деякі з них орієнтацію на світовий ринок вважають вихідним принципом своєї діяльності. І, нарешті, існують фірми, які «працюють» виключно на зовнішній ринок.

Країни можуть бути систематизовані за **регіональною (географічною) ознакою**: європейські (західно-, східно-, південно-, північно-); північноамериканські (США, Канада, Мексика), південноамериканські, країни Близького Сходу, Східної, Південно-Східної та Південної Азії, африканські (північно-, центральна-, південно-, західно-) тощо. Але така систематизація дає досить різноманітні за складом групи країн.

Систематизація країн за **організаційною ознакою** розподіляє країни по групах в залежності від участі в міжнародних організаціях, конференціях, нарадах тощо.

Найбільш важливим є принцип класифікації країн, їх груп за рівнем **соціально-економічного розвитку**.

За ознакою **рівня цивілізаційного розвитку** розрізняють:

- а) країни наукової епохи.
- б) країни технологічної епохи.
- в) країни виробничої епохи.

За ознакою **соціальної організації держави** виділяють:

а) **капіталістичні країни** – країни, зорієнтовані на максимальне використання у національному господарстві товарно-грошових, ринкових регуляторів;

б) **етатичні держави**. До них належать окремі країни з націонал-соціалістичним устроєм, наприклад Іран, Лівія. В цих країнах поєднуються авторитарний режим керівництва національним господарством з ринковими методами його регулювання;

в) **соціалістичні країни**. У цих державах переважає використання планових, центральнокерованих методів управління національним господарством.

За економічною ознакою використовують такий поділ країн як:

1. **Промислово розвинені країни світу** – 24 високорозвинені країни.

2. **Нові індустріальні країни** – держави, які за допомогою економічно розвинених країн інтенсивно використовують сучасні досягнення науково-технічної революції з метою стабілізації економіки та зростання національного господарства.

3. **Країни з перехідною економікою** – 28 країн Центральної та Східної Європи та колишнього Радянського Союзу, що здійснюють перехід від адміністративно-командної до ринкової економіки.

4. **Країни, що розвиваються** – більше 150 країн Азії, Африки, Латинської Америки.

Учасники міжнародних економічних відносин, діють як відносно незалежні суб'єкти. Але всі вони знаходяться під впливом **середовища МЄВ**, тобто різноманітних факторів (демографічні, економічні, природні, науково-технічні, політичні, культурні та ін.), які потребують від діючих осіб корегування своїх дій. Кожний з суб'єктів МЄВ є «відкритою системою», яка залежить від зовнішнього світу. Дія факторів може мати для різних суб'єктів різний характер впливу: прямий або побічний.

Але найбільш доцільною є систематизація факторів за такими ознаками – політико-правові, економічні, соціально-культурні, інфраструктурні.

Література: [1-34]

Тема 3. Світовий ринок товарів і послуг.

Світовий ринок: його сутність, особливості формування та сучасні тенденції його розвитку. Теорії міжнародної торгівлі. Суть та особливості міжнародної торгівлі. Міжнародна торгівля товарами та її форми. Міжнародна торгівля послугами: особливості та їх класифікація. Зовнішньоторговельна політика: суть та види. Тарифне регулювання міжнародної торгівлі. Нетарифне регулювання міжнародної торгівлі.

Міжнародний поділ праці та міжнародне кооперування стали основою для виникнення світового ринку. Його виникнення і становлення є наслідком дуже тривалого історичного розвитку.

Внутрішній ринок являє собою форму господарської взаємодії, за якої все призначене для продажу збувається самим виробником всередині країни.

Невдовзі після виникнення внутрішніх ринків почали формуватися **національні ринки**. Цьому сприяла спеціалізація внутрішніх ринків (ринки праці, капіталу, гуртові тощо), частина яких з самого початку була орієнтована на іноземних покупців (наприклад, на ринку праці – работоргівля). Отже, національний ринок – це внутрішній ринок, частина якого орієнтується на іноземних покупців

Міжнародний ринок – це частина національних ринків, яка безпосередньо зв'язана із закордонними ринками.

Сучасний світовий ринок – це сфера стійких товарно-грошових відносин між країнами, що базується на міжнародному поділі праці та інших факторів виробництва.

Меркантилізм – напрямок економічної думки, розроблений європейськими вченими, що підкреслювали товарний характер виробництва.

Отже, меркантилісти першими запропонували теорію міжнародної торгівлі. Вони вважали, що, а саме:

- багатство країн залежить від кількості золота й срібла, яким вони володіють;
- держава обов'язково повинна: вивозити товарів більше, ніж їх ввозити;
- держава повинна регулювати зовнішню торгівлю для збільшення експорту та одночасно скорочення імпорту;
- держава повинна заборонити чи строго обмежити вивіз сировини й дозволити безмитний імпорт сировини;
- заборонити всяку торгівлю колоній з іншими країнами, ніж метрополія.

На противагу меркантилістам, **Адаму Сміту** вдалося довести, що торгівля може бути взаємовигідною для обох торгових партнерів. Інакше кажучи, вона має бути *не грою з нульовим результатом, а грою з позитивною сумою*. Якщо імпортований товар дешевший від вітчизняного аналога, то країні вигідніше обмінювати такі товари на продукцію власного виробництва, стосовно яких вона має певну перевагу.

Теорія порівняльних переваг (Д. Рікардо) – стверджує, що до тих пір поки за умов відсутності міжнародної торгівлі у співвідношенні цін між країнами зберігається хоч найменші відмінності кожна країна матиме **порівняльні переваги**, тобто у кожній з них знайдеться такий товар виробництво якого буде вигіднішим при існуючому співвідношенні витрат (якщо брати за точку відліку встановлення торговельних відносин), ніж виробництво інших товарів. Саме цей товар вона і повинна експортувати в обмін на інші.

Теорема Гекшера-Оліна – кожна країна експортує ті фактороінтенсивні товари, для виробництва яких вона має відносно надлишкові фактори виробництва, і імпортує ті товари, для виробництва яких вона відчуває відносний дефіцит факторів виробництва.

Фактороінтенсивність – показник, що визначає відносні витрати факторів виробництва на створення визначеного товару.

Факторонасиченість – показник, що визначає відносну забезпеченість країни факторами виробництва.

Парадокс Леонтьєва – теорія співвідношення факторів виробництва Гекшера-Оліна не підтверджується на практиці: трудонасичені країни екпортують капіталомістку продукцію, тоді як капіталонасичені – трудомістку продукцію.

У результаті торгівлі відносні ціни на товари, що беруть участь у торгівлі, мають тенденцію до зближення.

Теорема вирівнювання цін на фактори виробництва – міжнародна торгівля призводить до вирівнювання абсолютних й відносних цін на гомогенні фактори виробництва в країнах, які торгують між собою.

Інакше кажучи, вирівнювання в результаті торгівлі відносних цін на товари призводить до вирівнювання відносних цін й на фактори виробництва, за допомогою яких ці товари були зроблені.

Гомогенність капіталу означає капітал, що характеризується однаковою продуктивністю і ризиком.

Гомогенність праці означає працю з однаковим рівнем підготовки, освіти та продуктивності. Справедливість даної теореми вимагає суворого дотримання всіх перерахованих вище допущень для теореми Гекшера-Оліна.

Міжнародна торгівля – сфера міжнародних товарно-грошових відносин, специфічна форма обміну продуктами праці (товарами та послугами) між продавцями і покупцями всіх країн світу. Міжнародна торгівля – це сукупність зовнішньої торгівлі всіх країн світу.

Товар – це предмет який задовольняє будь-яку суспільну потребу, виготовлений для обміну та має уречевлену, видиму форму.

Послуга – предмет праці людини, який також спрямований на задоволення суспільної потреби, виготовлений для обміну але не має уречевленої видимої форми.

Особливостями сучасної міжнародної торгівлі:

1. Високі темпи зростання торгівлі після другої світової війни, які перевищили темпи зростання міжнародного виробництва.
2. Міжнародна торгівля є рушійною силою економічного зростання в сучасних умовах.
3. Основні торговельні потоки здійснюються між розвиненими країнами.
4. Швидка оновлюваність асортименту внаслідок прискорення морального старіння продукції.
5. Відбувається її інтелектуалізація, зростає питома вага торгівлі наукоємними товарами.
6. Зовнішня торгівля все більше монополізується.
7. Зростає частка виробництва, яка іде на експорт і частка імпорту у споживанні.
8. Важливе значення для успіху в міжнародній торгівлі має вміло організована реклама та післяпродажне обслуговування.

Традиційна торгівля – торгівля між суб'єктами різних національних економік за традиційними правилами, тобто за формулою: товар-відповідні гроші, залежно від попиту і пропозиції. Традиційна торгівля може відбуватися готовою продукцією та продукцією у розібраному вигляді.

Торгівля продукцією у рамках кооперації – це спосіб реалізації продукції між суб'єктами міжнародної виробничої кооперації, яка здійснюється, як правило за трансфертними цінами у пільговому режимі.

Зустрічна торгівля – зовнішньоторговельні операції при здійсненні яких в документах (угодах або контрактах) фіксуються тверді зобов'язання експортерів та імпортерів здійснити повний або частково збалансований обмін товарами, в останньому випадку різниця у вартості покривається грошовими платежами.

Біржова торгівля – організаційна форма міжнародної оптової торгівлі масовими товарами що мають стійкі та чіткі якісні параметри яка здійснюється у вигляді систематичних міжнародних операцій з купівлі-продажу цінних паперів, золота, валюти.

Міжнародна аукціонна торгівля – це спосіб міжнародного продажу окремих партій товару або окремих предметів що по черзі виставляються для огляду і вважаються тому з присутніх покупців, котрий запропонував найвищу ціну.

Міжнародні тендери (міжнародні торги) – змагальна форма закупівлі при якій покупець оголошує конкурс для продавців з різних країн на товар чи послугу які б відповідали певним техніко-економічним характеристикам.

Міжнародні ярмарки – спосіб реалізації товарів фірмами з різних країн, що представляє собою великий, періодично діючий і відкритий ринок, який проводиться в одних і тих же місцях, у визначену пору року і в встановлений термін.

Міжнародні виставки – це демонстрація досягнень області виробництва науки і техніки однієї або декількох країн на території іншої країни з метою зацікавлення суб'єктів місцевої економіки до підписання протоколів про наміри торгувати або навіть до укладання торговельних угод.

Особливості міжнародної торгівлі послугами:

1. Більшість видів послуг базуються на прямих контактах між їхніми виробниками і споживачами оскільки послуги, на відміну від речових товарів виробляються і споживаються в основному одночасно і не підлягають зберіганню.

2. Міжнародна торгівля послугами вимагає більшої присутності закордоном безпосередніх виробників послуг або ж присутності іноземних споживачів у країні виробництва послуг.

3. Світовий ринок послуг тісно пов'язаний із світовим товарним ринком і все більше впливає на його розвиток. Успіх товару на зовнішньому ринку в багатьох випадках залежить від якості і кількості послуг, які залучаються для його виробництва, продажу та реалізації, а часто і для після продажного обслуговування.

4. Сфера послуг більше захищена державою від іноземної конкуренції, ніж сфера матеріального виробництва, оскільки більшість закладів з виробництва послуг знаходяться у власності держави і/або під її контролем.

5. Не всі види послуг на відміну від речових товарів придатні для широкого залучення у міжнародний господарський оборот.

Зовнішньоторговельна політика – цілеспрямований вплив держави на торговельні відносини з іншими країнами.

Вільна торгівля (free trade) – політика мінімального державного втручання в зовнішню торгівлю, що розвивається на основі вільних ринкових сил попиту і пропозиції.

Протекціонізм (protectionism) – державна політика захисту внутрішнього ринку від іноземної конкуренції шляхом використання тарифних і нетарифних інструментів торговельної політики.

Мито (customs duty) – обов'язковий податок, що стягується митними органами при імпорті або експорті товару і є умовою імпорту або експорту.

Мито виконує три основні функції:

- фіскальну, що відноситься як до імпортного, так і до експортного мита, оскільки воно є однією зі статей доходної частини державного бюджету;
- протекціоністську (захисну), що відноситься до імпортного мита, оскільки з його допомогою держава захищає місцевих виробників від небажаної іноземної конкуренції;
- балансує, що відноситься до експортного мита, встановленого з метою запобігання небажаного експорту товарів, внутрішні ціни на які з тих або інших причин нижче світових.

Кількісні обмеження (quantative restrictions) – адміністративна форма нетарифного державного регулювання торговельного обігу, що визначає кількість і номенклатуру товарів, дозволених до експорту чи імпорту.

Квотування (контингентування) – це обмеження щодо вартості або кількості, які вводяться на імпорт або експорт певних товарів на певний період.

Ліцензування (licensing) – регулювання зовнішньоекономічної діяльності шляхом дозволу, який видається державними органами на експорт або імпорт товару в певній кількості за певний проміжок часу.

«Добровільне» обмеження експорту (voluntary export restraint) – це кількісне обмеження експорту, що базується на зобов'язанні одного з партнерів по торгівлі добровільно обмежити або не збільшити обсяг експорту товару, що прийнятий в рамках офіційної міжурядової або неофіційної угоди про встановлення квот на експорт товару.

Для стимулювання експорту використовують фінансові методи торгової політики: **субсидії, експортне кредитування, демпінг.**

Серед нетарифних методів регулювання важливу роль відіграють **приховані методи, які можна назвати методами прихованого протекціонізму.** Їх є дуже багато, за деякими даними до кількох сотень.

Література: [1-34]

Тема 4. Світовий фінансовий ринок.

Суть, причини та форми міжнародного руху капіталу. Передумови формування та розвитку світового фінансового ринку. Суть, функції та структура світового (глобального) фінансового ринку. Свворинок: суть та його складові.

Міжнародний рух капіталу є однією з основних форм міжнародних економічних відносин (МЕВ). Міжнародний рух капіталу передбачає уточнення поняття капіталу.

Капітал – це самозростаюча вартість. До поняття капіталу, виходячи з цього, належать матеріальні ресурси та грошові засоби, які використовуються у суспільному виробництві з метою отримання прибутку. В сучасних умовах відбувається інтенсивний процес переміщення капіталу у межах світового господарства. Саме це і є суттєвою ознакою такої форми МЕВ як міжнародний рух капіталу.

Цілі вивозу капіталу:

- 1) одержання підприємницького прибутку (товарна форма);
- 2) одержання відсотків за надання капіталу у грошовій формі;
- 3) забезпечення довгострокових політичних та економічних інтересів власників капіталу;
- 4) встановлення контролю за господарською діяльністю імпортерів капіталу.

Міжнародна міграція капіталу (експорт та імпорт) зумовлена зовнішніми та внутрішніми причинами. Одні з них викликають необхідність чи потребу його вивезення за кордон, а інші – ввезення з-за кордону. Дослідження показують, що причини експорту та імпорту капіталу переважно перетинаються, хоча їхні остаточні ролі бувають різними. Мета залучення іноземного капіталу визначається пріоритетами, що встановлені програмами економічного розвитку країни.

За джерелами походження міжнародні потоки капіталу поділяються на державні (**офіційні**) й недержавні (**приватні**).

Державний капітал – це засоби з державного бюджету, які спрямовуються за кордон або приймаються з-за кордону за рішенням уряду чи міжурядових організацій. До них належать державні позики, гранти та різні

види дарунків чи допомоги, які надаються однією країною іншій за між-урядовими угодами.

Недержавний (приватний) капітал – це засоби приватних фірм чи організацій, які спрямовуються за кордон або отримуються з-за кордону за рішенням їх керівних органів. Це – інвестиції капіталу, надання торгових кредитів, міжбанківське кредитування тощо.

За характером використання капітал поділяється на:

- а) підприємницький;
- б) позиковий.

Підприємницький капітал – це засоби, які вкладаються у виробництво для отримання доходу. Вивезення підприємницького капіталу означає створення власниками капіталу підприємств на території іншої країни.

Передумовами утворення **єдиного світового фінансового ринку** (іншими словами всесвітнього, глобального ринку без кордонів) є:

1. **фінансова глобалізація**, яка, в свою чергу, базувалася на інтеграції національних фінансових ринків.

Інтеграційні процеси між національними фінансовими ринками зумовлені багатьма чинниками:

- відбувалося поглиблення не лише економічних, а й фінансових зв'язків між різними країнами світу;
- усунення національними урядами обмежень (бар'єрів) щодо руху капіталу та міжнародних фінансових операцій (лібералізація інвестиційних потоків);
- значна мінливість обмінного курсу іноземних валют, що і обумовило масштабне хеджування ризиків та здійснення валютних спекуляцій.

2. **дерегулювання фінансових ринків** – це процес запровадження реформи та законодавчих актів, спрямованих на пом'якшення (чи повне скасування) обмежень у валютно – фінансовій сфері, що дало можливість власникам фінансових активів мобільно перекидати їх з однієї країни в іншу з метою отримання вищих прибутків та менших ризиків.

3. **технічні вдосконалення у сфері електронного зв'язку**, що знизило вартість та в цілому прискорило систему міжнародних розрахунків через використання електронних платежів.

Світовий фінансовий ринок – це глобальна система акумулювання і алокації у різних країнах вільних фінансових ресурсів на принципах ринкової конкуренції з метою забезпечення сталого економічного розвитку світового господарства й одержання певного доходу.

Метою світового фінансового ринку (СФР) – акумулювання та ефективного розміщення міжнародних заощаджень у світовій економіці.

Виходячи з особливостей, які характеризують формування та розвиток Світового фінансового ринку, у ньому виділяють 4 структури:

- 1) функціональну;
- 2) інституціональну;
- 3) географічну;
- 4) валютну.

Євроринок – це глобальний фінансовий ринок, на якому операції з різноманітними фінансовими інструментами здійснюється у євровалютах.

Операції на євровалютному ринку проводяться в євровалютах. **Євровалюта** – це іноземна валюта, в якій здійснюються операції за межами країн – емітентів усіх валют. Наприклад, долар США на рахунках у банках Великобританії, Німеччини чи інших країн називається євродоларом, фунт стерлінгів на рахунках Франції, США – євростерлінгом.

Євроринок включає декілька секторів, а саме:

- єврогрошовий ринок, тобто власне ринок євровалют, де представлені короткострокові (до одного року) міжбанківські депозити та кредити;
- ринок банківських єврокредитів, які оформляються кредитними угодами;
- ринок єврокапіталів, який на сучасному етапі представлений в основному ринком єврооблігацій, існують також ринки євроакції, євровекселів та інші.

Література: [1-34]

Тема 5. Прямі інвестиції та міжнародне виробництво.

Суть та мотиви залучення ПІІ. Теорії прямих іноземних інвестицій. Економічні ефекти від експорту/імпорту ПІІ. Діяльність ТНК у міжнародному бізнесі.

Інвестиції з низьким ступенем ризику – це прямі інвестиції в країни зі стабільною законодавчою та економічною системами або в державні цінні папери розвинутих країн, такі, як, наприклад, казначейські облігації США, які вважаються так званим «безризиковим» засобом отримання певного прибутку.

Інвестиції з високим ступенем ризику – це вкладення у країни з нестабільною економікою та правовою системою. Такими вважаються ризиковані цінні папери, що є спекулятивними стосовно можливостей отримання прибутку, тому його рівень має бути набагато вищим, ніж забезпечують «безризикові» інвестиції.

Міжнародні, або іноземні інвестиції – це спосіб розміщення капіталу (активів) однієї країни в іншій країні.

Фактори динаміки міжнародних інвестицій полягають:

- у посиленні диференціації між рівнями економічного розвитку та його структурі в різних країнах, що впливає на темпи і структуру міжнародної торгівлі та інвестицій;
- у поширенні інновацій та високих технологій, що стає вирішальним фактором інвестування та змін структури глобальної економіки;
- у розвитку економічних інтеграційних союзів, що призводить до збільшення взаємного руху товарів та капіталів у рамках інтеграційних угруповань;
- у багатосторонніх угодах, які сприяють іноземним інвестиціям;
- у стимулюванні інвестицій на регіональному та багатосторонньому рівнях.

До складу прямих інвестицій входять:

- **вкладання компаніями власного капіталу за кордон** – формування капіталу філій (підприємства, які повністю належать прямому інвесторові), дочірніх підприємств, частка акцій головної компанії в яких більше 50%, асоційованих компаніях (в яких інвесторові-нерезиденту належить 25% капіталу і більше);

- **реінвестування прибутку** – частка іноземного інвестора в прибутках компанії, яка не розподілена як дивіденди і не переказана інвесторові, а використана для подальшого збільшення активів компанії;

- **внутрішньокорпоративний рух капіталу у формі кредитів та позик** від материнської компанії до дочірніх, асоційованих компаній та філій.

Одна група теоретичних підходів базується на розумінні ринку як досконалого, з досконалою конкуренцією та ліберальним (вільним) режимом руху капіталів між країнами.

- **Диференціація рівнів прибутку як основний мотив руху капіталу** – такий підхід базується на тому, що прямі іноземні інвестиції є результатом руху капіталу з країн з відносно низьким рівнем доходу на вкладений капітал до країн з більш високим доходом на капітал.

- **Міжнародна диверсифікація інвестиційного портфеля** шляхом інвестування у різні країни (компанія може знизити ризик отримання очікуваних доходів шляхом здійснення вкладень у різні країни). При цьому загальний дохід компанії буде більш стабільним, оскільки систематичні ризики різних країн не є корельованими, тобто вони змінюються по-різному.

- **Досягнення певною компанією значної частки внутрішнього ринку** чи значних обсягів виробництва спричинює її зарубіжну експансію, – такий неокласичний підхід намагається пояснити прямі іноземні інвестиції компанії як природні на певній стадії її зростання.

С. Хаймер в 1976 р. вперше визначив, що структура ринків та специфічні характеристики компаній відіграють головну роль у визначенні мотивів прямих іноземних інвестицій.

Структурна недосконалість ринку пояснює прямі іноземні інвестиції та діяльність транснаціональних компаній, виходячи з економії від зростання масштабів виробництва, переваг нововведень, збутових систем, диверсифікації продуктів та переваг доступу до кредитних ресурсів.

Теорія індустріальної організації виходить з того, що створення філії транснаціональної компанії має певні конкурентні недоліки порівняно з місцевими компаніями, а саме: труднощі управління на значній відстані від материнської компанії, соціокультурні відмінності, відмінності в правових і технічних умовах діяльності, різні уподобання споживачів та ін.

Теорія інтерналізації (Агарвала, Ругмана та Баклі) полягає в тому, що транснаціональна компанія замінює ринкові трансакції своїми внутрішньокорпоративними трансакціями, за рахунок чого отримується як економія на трансакційних витратах, так і використовуються переваги індустріальної організації.

Теорія монополістичної конкуренції (монополістичної переваги чи ринкової влади) С. Хаймера.

Транснаціональна компанія виступає суб'єктом ринкової влади, що і спричиняє зростання фірми шляхом злиття і поглинання, збільшення концентрації виробництва. ТНК є суб'єкт інвестиційної діяльності, який вивозить капітал, керується прагненням домінувати на ринку та досягнути ринкової влади. Закордонне інвестування здійснюється з метою придушення конкуренції і збереження контролю над ринком.

Дж. Даннінг запропонував так звану **еклектичну парадигму** для аналізу прямих іноземних інвестицій, яка об'єднує теорію організації виробництва, теорію міжнародної торгівлі, теорію фірми та теорію міжнародних конкурентних переваг.

Міжнародна корпорація – форма структурної організації великої корпорації, що здійснює прями іноземні інвестиції в різні країни світу.

Міжнародні корпорації бувають двох основних видів:

Транснаціональна корпорація – об'єднання, в якому головна компанія належить переважно капіталу однієї країни, а філії розміщені у багатьох країнах світу.

Багатонаціональна корпорація – об'єднання, в якому головна компанія належить капіталу двох або більше країн, а філії розміщені у багатьох країнах світу.

Сучасні тенденції в розвитку ТНК:

- втрата панування американських ТНК і посилення позицій японських і західноєвропейських ТНК;
- посилення взаємозалежності, економічних зв'язків та інтересів розвинених країн; набирають сили нові індустриальні країни (НІК), їх нові ТНК, і – відповідно – посилюється конкурентна боротьба у світі транснаціонального бізнесу.

Позитивні наслідки діяльності ТНК для приймаючих країн:

- приток капіталу;
- залучення технологій;
- розвиток виробництва;
- забезпечення зайнятості.

Негативні наслідки діяльності ТНК для приймаючих країн:

- можлива однобічна спеціалізація національного виробництва, спеціалізація на добувних галузях промисловості, екологічно шкідливого виробництва;
- вивіз капіталів і прибутків з країни, що приймає.

Література: [1-34]

Тема 6. Міжнародний кредит.

Суть, функції та характерні ознаки міжнародного кредиту. форми та види міжнародного кредитування. Інституційне забезпечення міжнародного кредитування. Проблема заборгованості та можливі шляхи її розв'язання.

Міжнародний кредит (МК) – це позика у грошовій або товарній формі, яка надається кредитором однієї країни позичальникові іншої країни на умовах терміновості, повернення, виплати відсотків.

Головною метою МК є отримання максимального прибутку у вигляді відсоткового або підприємницького прибутку.

Принципи МК:

- 1) терміновість – кредити надаються на певний термін;
- 2) повернення – кредити, які надаються, мають бути обов'язково повернені кредиторам;
- 3) платність – за використання кредитів необхідно платити. На практиці це відсотки за кредит;
- 4) забезпеченість – одержувач кредиту повинен мати гарантії (матеріальні (майно, нерухомість) і банківські гарантії);
- 5) цільовий характер – МК, як правило, надається для вирішення конкретних документально обґрунтованих задач.

Основні функції МК:

- 1) забезпечення перерозподілу фінансових та матеріальних ресурсів між країнами;
- 2) сприяння більш ефективному використанню фінансових та товарних ресурсів;
- 3) сприяння накопиченню фінансових та матеріальних засобів та їх раціональному використанню;
- 4) прискорення процесу реалізації товарів, розширення кордонів міжнародної торгівлі;
- 5) найважливіший метод конкурентної боротьби на світовому ринку;
- 6) сприяння вирішенню програм структурної перебудови економіки окремих країн;
- 7) зниження платоспроможності країн-позичальників та підвищення рівня їхньої заборгованості кредиторам.

За цільовим призначенням:

1) **зв'язаний МК** – кредит, який має чітко визначений цільовий характер, закріплений у кредитній угоді.

Зв'язаний МК ділиться на:

- а) комерційний – надається для купівлі певних товарів або здійснення платежів за послуги;
  - б) інвестиційний – виділяється для будівництва конкретних об'єктів;
- 2) **фінансовий МК** – кредит, який не має строгого цільового призначення і використовується на розсуд позичальника на будь-які цілі.

3) **емісія цінних паперів** – особливий різновид МК, коли банки виступають як посередники між позичальниками та безпосередніми кредиторами-інвесторами, що розміщують свої кошти у цінні папери.

За загальними джерелами:

Внутрішні кредити – це кредити, що надаються національними суб'єктами для здійснення зовнішньоекономічної діяльності іншим національним суб'єктам.

Іноземні (зовнішні) кредити – це кредити, що надаються іноземними кредиторами національним позичальникам для здійснення зовнішньоекономічних операцій.

Змішані кредити – це кредити як внутрішнього, так і зовнішнього походження.

За формами надання:

- 1) товарний МК – кредит, який надається у вигляді товарів;
- 2) валютний МК – кредит, який надається у ВКВ або валютних цінностях.

За характером забезпечення:

- 1) **забезпечений МК** – кредит, який надається під заставу товарно-матеріальних цінностей, комерційних документів;
- 2) **бланковий МК** – кредит, який надається без гарантій застави і комерційних документів.

За термінами:

- 1) надкороткостроковий МК;
- 2) короткострокові – надаються на строк до 1 року;
- 3) середньострокові – надаються на строк від 1 до 5–7 років;
- 4) довгострокові – надаються на строк понад 5–7 років.

За валютою позики:

- 1) у валюті країни-позичальника;
- 2) у валюті країни-кредитора;
- 3) у валюті третьої країни;
- 4) у міжнародній грошовій одиниці (СПЗ, ЕКЮ та ін.).

За суб'єктами кредитування:

- 1) приватний МК – кредит, який надається приватними фірмами і банками;
- 2) урядовий МК – кредит, який надається урядовими кредитними установами;
- 3) змішаний МК – кредит, який складається із приватних та державних засобів;
- 4) кредит міжнародних установ – кредит, який надається міжнародними організаціями (МВФ, МБРР, ЄБРР);
- 5) фірмові (комерційні) кредити – кредити, що надаються фірмами;
- 6) банківські кредити – кредити, які надаються банками, іноді посередниками (брокерами).

У міждержавному регулюванні валютних та кредитних відносин основна роль належить спеціальним міжнародним валютно-фінансовим організаціям, серед яких провідне місце займають Міжнародний валютний фонд (МВФ), Світовий банк, Міжнародний банк реконструкції і розвитку (МБРР), регіональні банки та валютно-кредитні організації ЄС – Європейський інвестиційний банк ЄІБ), Європейський фонд валютного співробітництва, Європейський банк реконструкції і розвитку (ЄБРР).

МВФ – це організація акціонерного типу. Його ресурси формуються за рахунок внесків країн-учасниць відповідно до встановленої для кожної країни квоти. Розмір квоти залежить від рівня економічного розвитку країни та її ролі в світовій економіці й міжнародній торгівлі. Квота переглядається кожні 5 років.

Кредитні операції МВФ здійснює лише з офіційними органами країн-членів – казначействами, центральними банками, валютними стабілізаційними фондами. Кредити надаються у формі продажу іноземної валюти за національну, а погашають їх, викуповуючи національну валюту за іноземну.

Група Світового банку – багатостороння неурядова кредитно-фінансова установа, яка об'єднує чотири окремі фінансові установи:

- Міжнародний банк реконструкції та розвитку;
- Міжнародну фінансову корпорацію;
- Міжнародну асоціацію розвитку;
- Багатостороннє агентство гарантії інвестицій.

Міжнародний банк реконструкції та розвитку, який часто називають Світовим банком, було засновано одночасно з МВФ як частину нової структури в системі організації міжнародного співробітництва на Бреттон-Вудській конференції в 1944 р. МБРР розпочав свою діяльність 25 червня 1946 р.

Міжнародна асоціація розвитку (МАР) – заснована у 1960 р. з метою доповнити діяльність МБРР в напрямі довгострокового фінансування найбідніших країн світу. Офіційними цілями діяльності МАР в найбідніших країнах світу є: скорочення бідності; стабілізація і економічне зростання; захист навколишнього середовища. МАР надає фінансову допомогу країнам, що розвиваються у вигляді кредитування конкретних проектів. Кредити мають 10-ти річний період відстрочки і підлягають сплаті протягом 35–40-річного періоду (згідно з кредитоспроможністю країни-позичальниці).

Міжнародна фінансова корпорація була заснована в 1956 р. для сприяння розвитку приватного підприємництва в країнах, що розвиваються. В 2004 р. членами МФК були 175 країн. Акціонерний капітал МФК формується шляхом підписки країнами-членами на акції і становить 2,45 млрд. дол. США.

Основні види діяльності МФК:

- фінансування проектів приватного сектора економіки країн, розвиваються шляхом надання позик або прямих інвестицій;
- сприяння приватним компаніям країн, що розвиваються, в мобілізації фінансових коштів на міжнародних фінансових ринках;
- надання технічної допомоги, дорадчих та консультаційних послуг урядам і підприємцям країн-членів.

Багатостороннє агентство гарантії інвестицій – створене в 1988 р. і почало свою діяльність з 1990 р. Входить 158 країн-членів. Діяльність БАГІ спрямована на розповсюдження потоку прямих іноземних інвестицій серед країн-членів.

Європейський інвестиційний банк (ЄІБ) – створений у 1958 р. як фінансова організація ЄС, яка забезпечує довгострокові позики для сприяння збалансованого і рівномірного розвитку країн Союзу. Метою ЄІБ є спрощене фінансування інвестицій в інфраструктуру чи промислових інвестицій за проектами, які викликають регіональний, галузевий чи загальноєвропейський інтерес.

Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) – функціонує з 1991 р. з метою сприяння економічним реформам у країнах Східної Європи та колишнього СРСР. Основними об'єктами кредитування ЄБРР є приватні фірми і державні підприємства, що приватизуються, а також знову створювані компанії, включаючи спільні підприємства з міжнародними інвестиціями.

Література: [1-34]

Тема 7. Світовий ринок праці.

Сутність, структура та основні риси світового ринку праці. Основні світові ринки робочої сили.

Світовий (міжнародний) ринок праці – це система відносин, що виникають між державами з приводу узгодження попиту та пропозиції світових трудових ресурсів, умов формування робочої сили, оплати праці та соціального захисту.

Виникнення і розвиток міжнародного ринку робочої сили є результатом зростання міжнародної мобільності двох головних факторів виробництва – **капіталу і праці**. Підвищення міжнародної мобільності капіталу в соціальному плані означає, що він пред'являє тепер попит не тільки на робочу силу країни свого базування, а й на іноземну робочу силу, яка нерідко має певні переваги порівняно з національною (більш дисциплінована, менш вибаглива щодо оплати праці і т. д.). Попит на іноземну робочу силу почав помітно зростати тоді, коли виник масований експорт приватного виробничого капіталу й почалося створення у всіх країнах підприємств з використанням місцевої робочої сили.

Перший сегмент охоплює робочу силу, яка характеризується відносно постійною зайнятістю, стабільністю трудових навичок, високим рівнем кваліфікації й зарплати, а також доволі чіткою ієрархією кваліфікації. Це загалом привілейований шар працівників з розвинутих країн, а також країн із середнім рівнем розвитку (Сінгапур, Тайвань, Гонконг). Слід згадати й інший, щоправда нечисленний, шар зайнятих у різних міжнародних організаціях (ООН, спеціалізованих органах ООН, Міжнародному валютному фонді, СОТ, ЮНЕСКО та ін.

Другий доволі великий сегмент міжнародного ринку праці – робоча сила, яка походить з районів світу з відносно низьким рівнем економічного розвитку. Серед цих працівників треба вирізнити специфічний загін так званої нелегальної робочої сили, чималі потоки якої спрямовуються в індустріальні країни, зокрема США. До цієї категорії працівників можна приєднати також «екологічних біженців», котрі через катастрофічні природні умови (наприклад, посуха) змушені покидати свої насажені місця, шукати роботу в інших країнах та регіонах.

На ринку праці можна вирізнити ще **дрібніші сегменти**, класифікуючи робочу силу за віковими й професійними особливостями, ознаками тієї або іншої культури, традиції, а також національними, расовими та статевими ознаками.

Сучасна структура світового ринку праці характеризується, насамперед, виникненням такого нового й особливого його сегмента, який пов'язаний з використанням висококваліфікованих спеціалістів (наукових працівників, інженерів, аналітиків систем та ін.), а також фахівців у галузі інформатики, менеджерів і т. д.

У формуванні міжнародного ринку праці втілилися такі характерні тенденції сучасного етапу розвитку людської цивілізації, як:

- посилення соціальної орієнтації світової економіки,
- демократизація трудових відносин,

- інтернаціоналізація вимог до відтворення робочої сили,
- стандартизація умов життя і праці людей у різних частинах планети,
- розвиток та вдосконалення особистості на основі загальнолюдських цінностей.

Література: [1-34]

Тема 8. Міжнародна трудова міграція.

Суть, причини та класифікація міграційних процесів за основними ознаками. Соціально-економічні наслідки міжнародної міграції робочої сили. Регулювання міжнародних міграційних процесів.

Міжнародна міграція робочої сили – переселення працездатного населення з одних держав до інших строком більше ніж на рік, викликане причинами економічного чи іншого характеру.

В наш час міжнародна міграція робочої сили насамперед зумовлена:

- 1) швидким зростанням населення нашої планети;
- 2) нерівномірністю економічного розвитку країн світового співтовариства.
- 3) розвитком сучасної науково-технічної революції;
- 4) соціально-політичним розвитком окремих регіонів світу та держав;
- 5) кологічним станом національного господарства.

Основними причинами, які зумовлюють міжнародну міграцію робочої сили, є:

- економічні (низький рівень заробітної плати, безробіття, низький життєвий рівень, зубожіння і т. д.);
- соціальні (вступ в брак, стан здоров'я і рекреація тощо);
- політичні (переслідування за політичні погляди, незгода із політичним режимом);
- природні катаклізми в країнах еміграції (засухи, повені) і вищий рівень охорони навколишнього середовища у країнах імміграції;
- військові (війни);
- релігійні переконання;
- національні;
- культурні.

У першій третині ХХ ст. більше половини всіх емігрантів прямували до США. Решта мігрантів приблизно порівну ділилася між британськими домініонами (Канада, Австралія, Нова Зеландія, Південно-Африканський Союз) і країнами Латинської Америки (Аргентина, Бразилія та ін.).

Після Другої світової війни збільшення масштабів міграції супроводжувалося істотною зміною її пріоритетних напрямків. Поряд із США і Канадою міграційні потоки почали спрямовуватися до Західної Європи і особливо до країн ЄЕС.

Країни, що приймають робочу силу, отримують при цьому такі переваги:

- внаслідок зменшення витрат виробництва підвищується конкурентоспроможність товарів, які виробляються країною, що пов'язано з більш низькою ціною іноземної робочої сили;

- іноземні робітники, створюючи додатковий попит на товари та послуги, стимулюють зростання виробництва і додаткову зайнятість у країні перебування;
- при імпорті кваліфікованої робочої сили країна, що її приймає, економить на витратах на освіту та професійну підготовку;
- іноземні робітники часто розглядаються як певний амортизатор у випадку кризи та безробіття;
- іноземні робітники не забезпечуються пенсіями і не враховуються при реалізації різного роду соціальних програм.

Країни, що **експортують робочу силу**, також отримують цілий ряд як переваг, так і додаткових труднощів. **До переваг можна віднести таке:**

- 1) експорт робочої сили є важливим джерелом надходжень ВКВ у країну;
- 2) експорт робочої сили означає зменшення тиску надлишкових трудових ресурсів і, відповідно, соціальної напруженості в країні;
- 3) безкоштовне для країни-експортера навчання робочої сили новим професійним навичкам, знайомство з передовою організацією праці тощо.

Водночас країни – **експортери робочої сили** стикаються з певними **негативними явищами**. Головне – це «відплив інтелекту», тобто кваліфікованих, ініціативних кадрів, які так необхідні національній економіці.

Державна міграційна політика – це ціленаправлена діяльність держави по регулюванню процесів експорту та імпорту робочої сили.

Регулювання міжнародної міграції робочої сили (ММРС) здійснюється на різних рівнях за допомогою **адміністративно-правових і економічних методів**, міжнародними організаціями, міжурядовими угодами. Це дає змогу досягти мети, яку ставлять країни – експортери та імпортери робочої сили.

До рівнів регулювання ММРС належать:

- 1) національний – сукупність заходів окремої держави щодо здійснення міграційної політики у своїй країні;
- 2) міжнародний – система заходів міжнародних організацій щодо здійснення регулювання ММРС;
- 3) інтеграційний – методи, які застосовуються країнами – учасницями інтеграції щодо регулювання ММРС в рамках інтеграційного об'єднання.

Література: [1-34]

Тема 9. Світова валютна система.

Суть міжнародних валютних відносин. Поняття валюти та її види. Конвертованість валюти. Валютний паритет та валютний курс. Еволюція світової валютної системи. Валютні ринки та основні валютні операції. Валютна політика держави.

Міжнародні валютні відносини – це сукупність грошових відносин, які опосередковують рух товарів і факторів виробництва між країнами та формують самостійну міжнародну фінансову сферу.

Валютні відносини в рамках міжнародної економіки здійснюються на трьох рівнях – **національному, міждержавному (регіональному) та міжнародному.**

Міжнародна валютна система охоплює всю міжнародну економіку. Її головними елементами є національні та колективні (наднаціональні) валюти, міжнародні платіжні активи, механізм валютних паритетів і валютних курсів, умови взаємної конвертованості валют, міжнародні валютні ринки, міжнародні банківські та валютно-фінансові установи, міждержавні організації, що здійснюють валютне регулювання. Міжнародна валютна система регулюється нормами національного та міжнародного права, зафіксованими в державних, міждержавних та міжнародних правових актах.

Валютний курс – це ціна грошової одиниці однієї країни, виражена у грошових одиницях іншої країни.

Фіксування курсу національної грошової одиниці стосовно іноземних грошових одиниць називається **валютним котируванням**. Існує три методи оцінки (котирування) валютного курсу: пряме котирування, зворотнє (непряме) котирування і крос-котирування.

Купівельна спроможність (сила) визначається як сума товарів і послуг, які можна придбати за певну грошову одиницю, визначену порівняно з базовим періодом. Співвідношення купівельної спроможності валют стосовно певної групи товарів та послуг у двох країнах визначає паритет купівельної спроможності (purchasing power parity) – **ПКС**. Залежно від номенклатури товарів ПКС може бути частковим (за певним набором товарів) та загальним (за всім суспільним продуктом).

Існує два основних види політики валютного курсу – **фіксований і плаваючий, та їхні різновиди**.

Фіксований валютний курс встановлюється державою. Уряд встановлює постійні фіксовані пропорції обміну національної валюти на іноземну і навпаки.

Обмежено гнучкий валютний курс – офіційно встановлене співвідношення між національними валютами, що допускає невеликі коливання валютного курсу відповідно до встановлених правил.

Плаваючий валютний курс – курс, що вільно змінюється під впливом попиту і пропозиції, на який держава може за певних умов впливати шляхом валютних інтервенцій.

Конвертованість валюти – це можливість її обміну (конверсії) на валюти інших країн або на золото. Вільна Конвертованість більшості національних валют країн світу на золото існувала за часів класичного золотого стандарту – до Бреттон-Вудської валютної системи.

Щодо взаємної конвертованості розрізняють валюти:

- 1) повністю, або вільно, конвертовані;
- 2) частково, або обмежено, конвертовані;
- 3) неконвертовані, або замкнуті;
- 4) зовнішньо конвертовані;
- 5) внутрішньо конвертовані.

Паризька валютна система. Стихійно склалася у XIX ст., а юридичне була оформлена міждержавною угодою на Міжнародній конференції в Парижі у 1867 р.

Характерні риси **Паризької валютної системи:**

- основою системи виступав золотомонетний стандарт;
- валютні одиниці країн-учасниць мали чітко визначений вміст золота і були конвертованими в золото;
- золото вільно експортувалось та імпортувалось, продавалось на міжнародних ринках, а золоті зливки могли вільно обмінюватися на монети;
- підтримувалось жорстке співвідношення між національним золотим запасом і внутрішньою пропозицією грошей;
- діяв режим вільно плаваючих курсів валют з урахуванням ринкового попиту та пропозиції, але в межах золотих точок.

Генуезька валютна система. Результатом Генуезької міжнародної економічної конференції (1922 р.) стало створення нової валютної системи. Її основні риси:

- основою системи виступало як золото, так і девізи – іноземні валюти;
- збережено золоті паритети, однак конверсія валют у золото стала здійснюватися не лише безпосередньо, а й опосередковано – через іноземні валюти;
- відновлено режим валютних курсів, які вільно плавали;
- провадилася активна політика валютного регулювання у формі міжнародних конференцій та угод.

Бреттон-Вудська валютна система. З'явилася як результат міжнародної конференції з валютно-фінансових питань, що відбулась 1–22 липня 1944 р. в Бреттон-Вудсі (США). Прийняті Статті Угоди (Статут МВФ) визначили основні риси нової валютної системи. Її суть полягала в тому, що паперові гроші перестали обмінюватись на золото. При цьому золото зберігало свою монополію на проведення остаточних грошових розрахунків між країнами, тобто на виконання функції загального платіжного засобу. Однак масштаби використання золота для фактичного обслуговування міжнародного обігу і його регулятивна роль у цій сфері істотно зменшились.

Бреттон-Вудська валютна система була за своїм характером золотодевізною системою фіксованих валютних курсів. **Золотодевізний стандарт** – це міжнародна валютна система, що ґрунтувалась на золоті та девізах – двох резервних валютах (доларі США та фунті стерлінгів).

Ямайська валютна система. У січні 1976 р. на черговій нараді МВФ в Кінгстоні (Ямайка) у вигляді другої поправки до Статей Угоди МВФ були визначені основи нової світової валютної системи, суть якої – в проголошенні повної демонетизації золота у сфері валютних відносин. Був відмінений офіційний золотий паритет, офіційна ціна на золото та фіксація масштабу цін (золотого вмісту) національних грошових одиниць, знято будь-які обмеження у його приватному використанні.

На Ямайській конференції було введено стандарт СДР (англ. SDR (special drawing rights) – **спеціальні права запозичення (СПЗ)**) з метою зробити їх основним резервним авуаром і зменшити роль інших резервних валют.

Міжнародний валютний ринок включає світові, регіональні та національні (місцеві) ринки. **Валютні ринки** – це офіційні центри, де відбувається купівля-продаж іноземних валют на основі попиту та пропозиції.

Для сучасних валютних ринків характерні такі особливості:

- інтернаціоналізація валютних ринків на основі інтернаціоналізації світових господарських зв'язків;
- децентралізація та глобальний масштаб валютних операцій;
- уніфікація валютних операцій;
- широкі масштаби спекулятивних операцій;
- нестабільність валютних курсів;
- широке використання сучасної телекомунікаційної та обчислювальної техніки.

Міжнародний кредитний ринок – це частина валютно-фінансового ринку, яка охоплює рух позичкового капіталу і включає в себе:

- світовий грошовий ринок (короткотермінові депозитно-позичкові операції від одного дня до року, а також ринок євровалют);
- світовий ринок капіталів – ринок середньо- та довгострокових іноземних кредитів і ринок єврокредитів (від 1 до 15 років).

Міжнародний фондовий ринок – це та частина міжнародного валютно-фінансового ринку, де, в основному, здійснюється купівля-продаж цінних паперів – титулів власності. Найбільш поширеними видами цінних паперів є акції та депозитарні розписки.

Крім політики валютного курсу, яка за своєю природою є стратегічною, існує також поточна валютна політика, яка здійснюється переважно у двох формах: **обліковій (дисконтній) і девізній.**

Облікова, або дисконтна, політика означає зміну облікової ставки центрального банку для регулювання валютного курсу за допомогою впливу на рух короткострокових капіталів. При пасивному платіжному балансі центральний банк підвищує облікову ставку, стимулюючи приплив іноземного капіталу із країн, де цей рівень нижчий. Цей приплив короткострокових капіталів поліпшує стан платіжного балансу, створює додатковий попит на національну валюту, а отже, підвищує її курс.

При значному активному сальдо платіжного балансу, що буває досить рідко, центральні банки відповідних країн вдаються до протилежних дій – знижують облікову ставку, стимулюючи відплив іноземного та національного капіталів, аби зменшити активне платіжне сальдо. За цих умов зростає попит на іноземну валюту, її курс зростає, а курс національної валюти відповідно падає.

Девізна політика спрямована на регулювання валютного курсу шляхом купівлі та продажу іноземної валюти (девiза). У сучасних умовах девiзна політика часто набуває форми валютної інтервенції – прямого втручання центрального банку в операції з іноземною валютою на валютних ринках при одночасному введенні обмежень у сфері валютних операцій на внутрішньому ринку.

Література: [1-34]

Тема 10. Міжнародні розрахунки.

Поняття міжнародних розрахунків. Форми міжнародних розрахунків та їх порівняльна характеристика.

Міжнародні розрахунки – це система організації та регулювання платежів у сфері міжнародних економічних відносин.

Суб'єкти: імпортери, експортери, банки.

«Лоро» – іноземні кореспондентські рахунки в банку.

«Ностро» рахунки банку в іноземному банку.

Головними чинниками, що виражають стан міжнародних розрахунків, є:

- 1) умови зовнішньоторговельних контрактів;
- 2) валютне законодавство;
- 3) особливості банківської практики;
- 4) міжнародні правила та звичаї тощо.

Зовнішньоекономічна угода (контракт) – це матеріально оформлена угода суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та їх іноземних контрагентів, спрямована на встановлення, зміну або припинення їхніх взаємних прав і обов'язків у зовнішньоекономічній діяльності.

До валютно-фінансових умов, які мають бути передбачені в угоді (контракті), належать такі:

1. Ціна та загальна вартість угоди (контракту). У цьому розділі контракту визначається ціна одиниці виміру товару та загальна вартість товарів або вартість виконаних робіт, наданих послуг) згідно з угодою (контрактом) та валюта платежів.

2. Умови платежів. Цей розділ контракту визначає спосіб, порядок та терміни фінансових розрахунків і гарантії виконання сторонами взаємних платіжних зобов'язань. Залежно від обраних сторонами умов платежу в тексті договору (контракту) вказуються: умови банківського переказу до (авансовий платіж) та (або) після відвантаження товару чи умови документарного акредитиву або інкасо (з гарантією); умови гарантії, якщо вона є, або коли вона необхідна (вид гарантії – «на вимогу» й «умовна», умови та термін дії гарантії, можливість зміни умов контракту без зміни гарантій).

Форми міжнародних розрахунків (у напрямку спаду вигідності для експортера):

1. 100%-ний аванс або авансові платежі (передплата). Рідкісне явище у нормальних міжнародних валютних розрахунках. В Україні – в експортних – післяплата, при імпорті – передплата.

Авансова оплата:

Імпортер самостійно або через свій банк чи банк – експортера оплачує товар у момент передачі ним замовлення експортеру. Використовується тільки у випадку незадовільного кредитного стану імпортера чи при наявності складнощів в отриманні експортером грошових коштів, необхідних для виробництва замовлених імпортером товарів. Але при будь-якому випадку кінцеві розрахунки будуть залежати від перевірки всіх документів банком – імпортера.

2. **Акредитив** – угода, в якій банк зобов'язується на прохання клієнта оплатити документи третій особі (бенефіціару-експортеру), на користь якого відкрито акредитив, чи оплатити акцепт трати, яку виставив бенефіціар, чи

неогоціацію (купівлю документів), виставлені йому експортером (бенефіціарієм) відповідно до певних умов.

Акредитив за формою буває:

- грошовий (виплачуються у зазначеній валюті, або у валюті країни, де акредитиви пред'являються, за курсом на день платежу) – це іменний грошовий документ, в якому зазначено розпорядження банку про виплату власнику вказаної суми повністю або частинами;
- товарний (документарний) – передбачає, що покупець дає доручення банку, який обслуговує, відкрити такий товарний акредитив, де вказується найменування товару та документи, які необхідно пред'явити для отримання платежу.

В розрахунках по документарному акредитиву беруть участь:

- імпортер (наказодавець), який звертається до банку з проханням про відкриття акредитиву;
- банк імпортера (банк-емітент), який відкриває акредитив;
- банк, що авізує, перевіряє дійсність акредитиву і повідомляє експортера про відкриття на його користь акредитиву та передає йому текст акредитиву;
- бенефіціар-експортер, на користь якого відкривається акредитив;
- рамбурсний банк, якщо між банком експортера та банком імпортера відсутні кореспондентські зв'язки;
- перевізник та експедитор.

3. Інкасо – банківська операція, завдяки якій банк за дорученням клієнта отримує платіж від імпортера за відвантажені на його адресу товари та послуги, зараховуючи ці кошти на рахунок експортера в банку.

В інкасовій формі розрахунків беруть участь:

- 1) доручитель – клієнт, який доручає інкасову операцію своєму банку;
- 2) банк-ремітент, якому доручитель доручає операцію з інкасування;
- 3) інкасуєчий банк, який отримує валютні кошти;
- 4) банк, який представляє документи імпортеру-платнику;
- 5) імпортер-платник.

Література: [1-34]

Тема 11. Платіжний баланс та макроекономічна рівновага.

Структура і методологія складання платіжного балансу. Фактори, що впливають на платіжний баланс. Напрямки оптимізації платіжного балансу.

Платіжний баланс – це статистичний звіт, у якому в систематизованому вигляді наводяться підсумкові дані про зовнішньоекономічні операції даної країни з іншими країнами світу за певний період часу.

Для правильного розуміння й аналізу платіжного балансу необхідно насамперед визначити основні принципи його побудови:

1. Охоплення всіх зовнішньоекономічних операцій країни за певний період (місяць, квартал, рік).
2. Система подвійного запису. Оскільки платіжний баланс – це бухгалтерська балансова тотожність, то кожна відображена в ньому операція має бути

подана двома записами, що мають однакове вартісне вираження. Один із цих записів позначається як кредит зі знаком плюс, інший – як дебет зі знаком мінус.

3. Економічна територія країни – географічна територія, що знаходиться під юрисдикцією уряду даної країни, у межах якої можуть вільно перемішуватися робоча сила, товари і капітал.

4. Резидент – нерезидент. Для відокремлення зовнішньоекономічних операцій від внутрішньоекономічних МВФ рекомендує враховувати тільки операції між резидентами і нерезидентами країни.

5. Ринкова ціна. Для реєстрації операцій у платіжному балансі використовуються ринкові ціни – тобто ціни, за якими укладаються реальні угоди між незалежним покупцем і незалежним продавцем.

6. Розрахункова одиниця. При складанні платіжного балансу країни повинні використовувати ту розрахункову одиницю, яка застосовується ними у внутрішніх розрахунках і обліку. Для перерахування даних у долари рекомендується використовувати курс національної валюти до долара, що фактично діяв на ринку на дату складання платіжного балансу.

7. Час реєстрації. Оскільки кожна операція у платіжному балансі має бути подана двома записами, обидва ці записи в ідеалі повинні бути зроблені одночасно – у момент здійснення даної операції.

8. Джерела інформації. Для складання платіжного балансу використовуються: митна статистика, статистична звітність грошового сектору, інформація про розміри зовнішнього боргу, дані про операції з іноземною валютою тощо.

Навіть агрегована схема складання ПБ досить складна. Вона стане більш зрозумілою, якщо її розбити на три частини:

1. Поточні операції (блок А). За цими операціями розраховується баланс, який показує, чи є прибуток від руху товарів, послуг і грошових переказів.

2. Рух капіталів (блоки В + С), за яким також можна підрахувати сальдо.

3. Балансуючі операції (блоки Е + F + G).

На стан платіжного балансу впливають такі фактори:

1. Нерівномірність економічного і політичного розвитку країн, міжнародна конкуренція.

2. Циклічні коливання економіки. Світові економічні й фінансові кризи призводять до значних дефіцитів платіжних балансів то одних, то інших країн.

3. Зростання закордонних державних витрат, пов'язаних з мілітаризацією економіки і військовими витратами.

4. Посилення міжнародної фінансової взаємозалежності.

5. Зміни в міжнародній торгівлі.

6. Вплив валютно-фінансових факторів.

7. Негативний вплив інфляції.

8. Торговельно-політична дискримінація певних країн.

9. Надзвичайні обставини: неврожай, стихійні лиха, катастрофи.

Методи державного регулювання платіжного балансу. Вплив держави на стан ПБ здійснюється за допомогою кількох основних методів. Прямий контроль включає регламентування імпорту (наприклад через кількісні обмеження),

митні та інші збори, заборону чи обмеження на переказ за кордон доходів від іноземних інвестицій та грошові трансферти приватних осіб, різке обмеження безоплатної допомоги, вивозу коротко- та довгострокового капіталу тощо. Подібні заходи, як правило, викликають великі труднощі для багатьох підприємств країни і, відповідно, сприймаються негативно.

У короткостроковому **плані прямий контроль дає позитивний ефект**, який більше чи менше залежить від рівня дотримання підприємствами господарського законодавства і здатності уряду стежити за виконанням своїх рішень.

Дефляція (тобто боротьба з інфляцією) націлена на вирішення внутрішньоекономічних завдань, але як побічний ефект поліпшує і стан ПБ. Вважається, що традиційні для дефляційної політики наслідки – падіння обсягу виробництва, інвестицій і доходів – ведуть до скорочення імпорту і зростання резервних потужностей для нарощування експорту.

Звичайне для дефляції підвищення облікової ставки залучає у країну короткотерміновий капітал, якщо, звичайно, тут є розвинена кредитно-банківська система і низький рівень політичного ризику.

Однак є й інша точка зору: дефляція зменшує експорт і збільшує імпорт. При дефляції підвищується обмінний курс національної валюти, що збільшує можливості імпортерів. Для експортерів же високий курс їхньої національної валюти означає, що при обміні експортної виручки вони отримують менше національної валюти, а це зовсім не стимулює зростання експорту.

Зміни валютного курсу і при фіксованому, і при плаваючому курсах проходять під контролем і впливом держави. Так навіть в умовах плаваючого курсу держава (як правило, в особі центрального банку країни) зазвичай намагається утримати ці коливання в певних межах, орієнтуючись на так звані курсові цілі, щоб уникнути великих економічних потрясінь.

Зміни валютного курсу допомагають державі регулювати рівновагу ПБ, але при цьому слід враховувати, що ефект від ревальвації/девальвації послаблюється еластичністю експорту/імпорту та інерційністю зовнішньоторговельних потоків. Тому розрізняють коротко-, середньо- та довгостроковий вплив змін валютного курсу на ПБ. Еластичність імпорту в сучасних умовах має тенденцію до падіння, оскільки через зростаючу участь усіх країн у міжнародному поділі праці в національному імпорті постійно зростає частка критичного імпорту. Тому в середньо- і довготерміновому планах девальвація слабо скорочує імпорт, а ревальвація його суттєво збільшує. Експорт звичайно більш еластичний і тому в середньо- і довготерміновому планах більш чутливий до курсу національної валюти.

Література: [1-34]

Тема 12. Міжнародна регіональна інтеграція.

Суть, передумови та цілі економічної інтеграції. Етапи економічної інтеграції. Статичні та динамічні ефекти економічної інтеграції. Регіональні інтеграційні об'єднання.

Міжнародну економічну інтеграцію можна визначити як якісно новий етап розвитку і форму прояву інтернаціоналізації господарського життя, що

передбачає зближення і взаємоприспосовування, переплетення всіх структур національних господарств.

На мікрорівні вирізняють горизонтальну і вертикальну інтеграцію.

Горизонтальна інтеграція виникає при злитті фірм, які виробляють подібні або однорідні товари з метою їх подальшої реалізації через спільну систему розподілу й отримання при цьому додаткового прибутку, і супроводжується виробництвом за кордоном товарів, аналогічних тим, що виробляються в країні базування.

Вертикальна інтеграція передбачає об'єднання фірм, які функціонують у різних виробничих циклах.

Зона преференційної торгівлі – зона з пільговим торговельним режимом, коли дві або декілька країн зменшують взаємні тарифи з імпорту товарів, зберігаючи рівень тарифів в торгівлі з іншими країнами.

Митний союз – це угода двох або декількох держав, що передбачає усунення внутрішніх тарифів та встановлення спільного зовнішнього тарифу.

У рамках **спільного ринку** забезпечується вільний рух не тільки товарів, а й послуг, капіталів та громадян (робочої сили). Такі умови економічних взаємовідносин у цілому характерні для Європейського союзу.

В **економічному союзі** вільний рух факторів і результатів виробництва доповнюється гармонізацією внутрішньої та зовнішньої економічної політики. В країнах-учасницях функціонує, як правило, єдина грошова одиниця.

На основі економічних створюються і **політичні союзи**, в яких поряд з економічною забезпечується й політична інтеграція.

Згідно з його теорією митного союзу внаслідок укладення між країнами угоди про митний союз, яка усуває тарифи у взаємній торгівлі між ними, в економіці виникають **два типи ефектів**:

1) **статичні ефекти (static effects)** – економічні наслідки, які виявляються негайно після утворення митного союзу як його безпосередній результат;

2) **динамічні ефекти (dynamic effects)** – економічні наслідки, які виявляються на віддаленіших стадіях функціонування митного союзу.

Література: [1-34]

Тема 13. Глобалізація економічного розвитку.

Сутність та основні ознаки процесу глобалізації сучасного світового господарства. Фінансова глобалізація. Глобальні проблеми: причини виникнення та шляхи вирішення. Міжнародне регулювання глобальних проблем.

Глобалізація (від англ. «globe» – земна куля) – складний, багатогранний процес, який має безліч проявів та включає багато проблем. Саме це робить проблематичним дати єдине, однозначне сформульоване визначення глобалізації, яке б охопило всі сторони цього вкрай складного явища, що має планетарні масштаби.

Причини формування глобалізаційних процесів:

- процес інтернаціоналізації, який приводить до поглиблення співробітництва між країнами та посилення їх взаємозалежності;

- науково-технічний прогрес: поява інформаційних технологій, які корінним чином змінюють всю систему соціально-економічних відносин, переносять на якісно новий технічний рівень організаційно-економічні відносини, транспортні та комунікаційні зв'язки (зниження витрат на трансакції);

- загострення проблем, що є загальними для всіх людей і країн світу та є важливими з точки зору збереження та розвитку людської цивілізації.

Глобалізація світогосподарських зв'язків загострює глобальні проблеми людства, які можна визначити як комплекс зв'язків і відносин між державами і соціальними системами, суспільством і природою в загальнопланетарному масштабі, які зачіпають життєві інтереси народів всіх країн світу і можуть бути вирішені лише в результаті їх взаємодії.

Класифікація глобальних проблем:

1. Політичні проблеми (недопущення світової ядерної війни і забезпечення стабільного миру, роззброєння, військові та регіональні конфлікти).

2. Природно-екологічні проблеми (необхідність ефективної і комплексної охорони навколишнього середовища, енергетична, сировинна, продовольча, кліматична, боротьба з хворобами, проблеми світового океану тощо).

3. Соціально-економічні проблеми (стабільність розвитку світового співтовариства, ліквідація відсталості країн, що розвиваються, проблема розвитку людини, злочинність, стихійні лиха, біженці, безробіття, бідність та ін.).

4. Наукові проблеми (освоєння космічного простору, довгострокове прогнозування тощо).

ООН займає, безумовно, центральне місце серед міжнародних організацій, її роль в світовій економіці важко переоцінити. Членами ООН є 185 держав.

Офіційні цілі ООН:

– підтримка міжнародного миру та безпеки шляхом прийняття колективних заходів і мирного врегулювання спорів;

– розвиток дружніх відносин між країнами на основі поваги, принципу рівноправ'я, самовизначення народів;

– здійснення міжнародного співробітництва у вирішенні міжнародних проблем економічного, соціального, культурного і гуманітарного характеру та розвиток поваги до прав людини і основних свобод для всіх людей без будь-яких відмінностей;

– виконання функції центрального органу з узгодження зусиль різних країн, що направлені на досягнення цієї мети.

Система ООН складається з головних і допоміжних органів, спеціалізованих організацій та установ і автономних організацій, які є складовою частиною в системі ООН.

До числа головних органів відносять: Генеральна асамблея (ГА); Рада безпеки (РБ); Міжнародний суд і Секретаріат. Допоміжні органи, що виявляються необхідними, засновуються у відповідності до Статуту.

Література: [1-34]

Тема 14. Інтеграція України у світову економіку.

Регіональні угоди про вільну торгівлю за участю України: можливості та ризики. Еволюційні підходи щодо підписання Україною Угоди про асоціацію з країнами ЄС. Торговельна політика України в контексті європейської інтеграції. Процес лібералізації візового режиму між Україною та країнами ЄС.

Впродовж 1992–2019 рр. Україна заключила 16 угод про вільну торгівлю з 45 країнами світу. Так, регіональна торговельна політика України довгий час відрізнялася низьким рівнем диверсифікації. Основними угодами про вільну торгівлю були угоди – багатостороння угода про СНД та двосторонні угоди про вільну торгівлю між Україною й Азербайджаном, Узбекистаном, Таджикистаном і Туркменістаном. Після здобуття Україною незалежності, зовнішньоторговельна політика нашої держави почала диверсифіковуватись.

Так, Україна підписала угоду між Урядом України та Урядом Республіки Грузія від 09.01.1995 р., яка набрала чинності 04.06.1996 р., в рамках якої почав функціонувати режим ЗВТ між Україною та Грузією. На даний час існує ЗВТ між обома країнами, але вже на основі міждержавного Протоколу про внесення змін і доповнень до вказаної Угоди від 17.06.2009 р., що пов'язано з виходом Грузії з СНД.

Першою європейською країною, з якою український уряд підписав угоду про ЗВТ у 2001 році, була Македонія, що стало передумовою посилення переговорного процесу в напрямку укладання двосторонніх торговельних угод із європейськими країнами-партнерами. Після завершення вступу України до Світової організації торгівлі 18 лютого 2008 року були започатковані переговори в частині створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС.

Крім того, впродовж 2010–2011 рр. відбувся переговорний процес з такими країнами як Канадою, Ізраїлем, Туреччиною та Сербією.

З двома останніми країнами переговори ще досі тривають. Слід відмітити, що переговорний процес з Сирією, Сінгапуром розпочався, але на даний час він є «заморожений».

Двостороння торгівля між Україною та Канадою збільшувалась до початку настання світової економічної кризи 2008–2009 рр., потім частково відновила в 2010–2013 рр. і знову скоротилась в 2014–2015 рр. через економічну кризу в Україні та військовий конфлікт у Донбасі. Двостороння торгівля почала зростати в 2017–2018 рр. завдяки економічному відновленню України, а також впровадженню Угоди про вільну торгівлю між нашою державою та Канадою.

Так, після підписання Угоди про вільну торгівлю український експорт до Канади стабільно зростає і розширювався набагато швидше порівняно з іншими торговими партнерами – зріс на 70% у 2017 році, 55% у 2018 році та 9,4% у 2019 році.

Однак, загальний експорт Канади в Україну скоротився протягом 2018–2019 років, причому суттєве падіння майже на 30% відбулося у 2019 році через зменшення поставок вугілля з Канади.

В той же час експорт безвугільної галузі Канади в Україну зростав: з 90 млн. дол. США у 2016 р. до 115 млн. дол. США у 2019 р., або на 28%.

Слід зазначити, Україна є ключовим міжнародним партнером для Канади та потенційним ринком для канадських інвестицій в серце Європи. На нашу думку, збільшення благополуччя в результаті залучення канадських інвестицій в Україну створять передумови для збільшення інвестицій в українське бізнес середовище в Канаді, таким чином це сприятиме створенню нових робочих місць та процвітання канадської економіки. Тому саме Українсько-Канадський Конгрес повністю підтримує розширення торгової та інвестиційної діяльності між Канадою та Україною у всіх галузях економіки.

Україна, як ми вже зазначали, крім європейського та трансатлантичного напрямків співробітництва, веде активну позицію щодо співпраці з країнами Азії. Так, після 7 раундів переговорів, які завершилися у березні 2018 року, була підписана 21 січня 2019 року Угода про Зону вільної торгівлі України з Ізраїлем, яка набрала чинності 1 січні 2021 р.

Угода дозволить посилити економічні зв'язки між двома країнами, оскільки скасує більшість імпорتنих мит для них.

Так, згідно підписаного договору між Україною та Ізраїлем про ЗВТ Ізраїльський уряд має скасувати імпорتنі мита для 80% українських промислових товарів та понад 9% для сільськогосподарської продукції.

Україна здебільшого експортує до Ізраїлю сільськогосподарську продукцію (зернові культури, насіння, олійні культури та рослини, такі як ріпак та соняшник), в той час як імпортує хімічні продукти, мінеральне паливо, олію та продукти, створені переробкою нафти, ядерні реактори та котли, машини, фрукти та горіхи. Тепер Україна зможе експортувати свою пшеницю та пшеничну продукцію без сплати імпортного мита.

У свою чергу, Україна має знизити імпорتنі мита для 70% ізраїльської промислової продукції та понад 6% для сільськогосподарської продукції.

Крім того, ЗВТ направлена на створення умов, які мають сприяти збільшенню інвестицій з боку Ізраїлю в ІТ сферу, сільське господарство, промисловість та інші економічно важливі галузі. В майбутньому планується співробітництво між Україною та Ізраїлем в авіаційній сфері, транспортному машинобудуванні та автомобілебудуванні.

Найбільша зона вільної торгівлі (далі ЗВТ) була укладена із Європейським Союзом. Так, 21 березня 2014 року була підписана політична частина асоціації між Україною та країнами ЄС з метою подальшого вступу нашої країни в ЄС. Угода про Асоціацію між Україною та ЄС була повністю підписана 27 червня 2014 року. 16 вересня 2014 року Угода про асоціацію була одночасно ратифікована Верховною Радою та Європейським парламентом. З 1 листопада 2014 року набуло чинності часткове застосування деяких частин Угоди про асоціацію. Стаття 4 Угоди про асоціацію, у котрій йдеться про встановлення Поглибленої та Всеосяжної Зони Вільної Торгівлі (ПВЗВТ), частково вступила в силу 1 січня 2016 року.

Доступ до Європейський Союзу завдяки скасуванню увізних мит по більшості товарів (99% тарифних ліній) є найбільшою перевагою для українсь-

кої сторони. Адже ЄС – це найбільший єдиний ринок в світі, який складається з 27 країн та охоплює населення, чисельність якого в 11 разів перевищує чисельність населення України.

Кількість українських компаній, які здійснюють експорт товарів до держав-членів ЄС постійно зростає: з 10 002 компаній в 2014 році до 14 545 компаній у 2019 році. З початку застосування ПВЗВТ митними органами видано 322 тис. сертифікатів EUR.1. У 2019 році було видано більше 107 тис. сертифікатів EUR.1, за допомогою яких надаються тарифні преференції експортерам та імпортерам. Збільшується кількість, орієнтованих на Європу експортерів, які отримали статус уповноваженого експортера та можуть експортувати до ЄС без оформлення сертифікату EUR.1. На сьогодні таких підприємств вже 250. У 2019 р. українські експортери використовували можливості 32 з 40 тарифних квот (11 з яких використані у повному обсязі та 2 використані більш ніж на 95%). Повністю використано 11 тарифних квот на кукурудзу, пшеницю, ячмінь, мед, цукор, виноградний та яблучний соки, оброблені томати, оброблений крохмаль, вершкове масло, м'ясо птиці та крохмаль. Україна встановила безмитні тарифні квоти для 3 видів товарів (м'ясо свинини; м'ясо птиці та цукор) та передбачила додаткові обсяги для 2-х з них.

Нижчі ціни та вищий рівень життя в Україні дасть змогу знизити тарифні ставки на імпорт з ЄС. Це призведе до збільшення імпорту з ЄС, що забезпечить більш широкий вибір для споживачів та зниження цін. Виробники в Україні отримують доступ до широкого спектру більш дешевих промислових товарів, комплектуючих та обладнання. Крім того, кращі стандарти охорони здоров'я та безпечності продукції також будуть вигідними для українських споживачів, оскільки для них буде гарантована якість товарів, що продаються, а також більша безпечність для всіх.

Спільна робота України та Європейського Союзу у напрямку лібералізації руху осіб ведеться вже давно. Так, у 2005 р. Між Україною та Європейським Співтовариством був підписаний План дій «Україна – Європейський Союз», схвалений Кабінетом Міністрів України від 12 лютого 2005 р. Від 26 липня 2005 р. Указом Президента України в односторонньому порядку був введений безвізовий режим для громадян держав-членів ЄС.

Для того щоб приєднатись до держав, громадянам котрих не потрібні візи для в'їзду на територію держав-членів Європейського Союзу, Україна мала виконати чотири блоки завдань, а саме: безпека документів, включно із запровадженням біометричних даних; управління міграцією, зокрема розробка заходів із протидії нелегальній міграції та реадмісії; громадський порядок та безпека, забезпечення основних прав і свобод людини.

Для пришвидшення виконання ПДЛВР **22 квітня 2011 р.** Президента України був виданий Указ «Про Національний план з виконання Плану дій щодо лібералізації Євросюзом візового режиму для України», основною метою якого було активізувати діяльність українських органів влади у міграційній сфері.

Серед держав Східного партнерства найсуттєвіший прогрес простежувався лише у Молдові, яка згодом отримала безвізовий режим з 28 квітня

2014 р. У таких країнах як Азербайджан та Білорусь робота в цьому напрямку тільки починалася.

Україна в повному обсязі виконала першу – законодавчу фазу Плану дій, оскільки 13 травня 2014 р. ухвалила низку законодавчих актів, стратегічних та програмних документів в таких сферах як захист персональних даних, правовий статус іноземців, управління кордонами та міграцією, боротьба з торгівлею людьми, незаконним обігом наркотичних засобів та дискримінацією, взаємна допомога у кримінальних справах, запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, протидія корупції та запровадження біометричних документів для виїзду за кордон, а також ратифікувала ключові міжнародні документи.

Після ухвалення Україною всіх необхідних законів, Комісія ЄС 24 травня 2014 р. рекомендувала перейти до другої – імплементаційної фази. Місія ЄС 2 жовтня 2014 р. відзначила, що Україна робить ефективні кроки у формуванні необхідних правових, політичних та інституційних засад для реалізації ПДЛВР. Так, станом на початок 2015 р. Уряду України вдалось розпочати видачу біометричних паспортів, також обладнати 39 пунктів пропуску доступом до системи Інтерполу. Крім того в Україні були проведені антикорупційні реформи, а саме створені спеціальні незалежні органи для запобігання корупції та розслідування корупційних злочинів:

Національне агентство запобігання корупції, Національне антикорупційне бюро, Спеціальна антикорупційна прокуратура, відбувся запуск електронного декларування активів державних службовців.

Національне антикорупційне бюро станом на квітень 2016 р. відкрило 120 кримінальних проваджень у справах про корупцію за участю українських посадовців, передало до суду 9 справ щодо 12 фігурантів, вручило 25 повідомлень про підозру, арештувало 220 млн. грн. Однак, Україна повинна надалі продовжувати план дій у реформах боротьби з корупцією.

Після схваленого звіту щодо виконання Україною Плану дій з візової лібералізації (ПДВЛ) Єврокомісія у 2015 р. Рекомендувала Раді ЄС надати Україні безвізовий режим. Дискусії всередині ЄС щодо скасування віз для громадян України тривали довгий час. Як зазначають експерти, деякі країни ЄС були неготові надавати Україні безвізовий режим через конфлікт на сході та можливість збільшення кількості осіб, які будуть шукати притулок за кордоном. Хоча така тенденція є дискусійною. У випадку з Молдовою кількість поданих молдованами заяв про надання притулку в ЄС залишається незначною, порівняно з громадянами інших країн.

Незважаючи на полеміку щодо запровадження безвізового режиму Україні **11 червня 2017 р.** відповідне рішення набуло чинності, тобто Україна стала другою країною з шести країн-учасниць Східного партнерства після Молдови, що отримала безвізовий режим.

Література: [1-34]

4. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Максименко Я. А. Міжнародна економіка: теорія і практичні завдання: навчальний посібник для студентів економічних спеціальностей очної й заочної форми навчання за ред. Архієреєва С. І. Харків: видавництво Іванченка І. С. 2018. 124 с.
2. Міжнародна торговельна діяльність: підручник. К.: ВНЗ «Університет економіки та права «Крок»». 2018. 698 с.
3. Дахно І. І. Зовнішньоекономічна діяльність: навч. посіб. / за ред. І. І. Дахна. Київ: «Центр учбової літератури. 2018. 355 с.
4. Бестужева С. В., Козуб В. О., Проскурніна Н. В., Козуб В. О., Вовк В. А., Доброскок Ю. Б. Світове господарство і міжнародні економічні відносини: навчальний посібник. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. 166 с.
5. Савельєв Є. В., Зварич І. Я. Міжнародна економіка: підручник. вид. 4-те перероб. та допов. Тернопіль: ТНЕУ. 2018. 424 с.
6. Гайдуцький А. П., Комар Н. В. Навчально-методичний комплекс з дисципліни «Євроінтеграція та міжнародне публічне управління» (навчально методичний посібник). Тернопіль: ТНЕУ, 2020. 175 с. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/38159/1/%D0%84%D0%B2%D1%80%D0%BE%D1%96%D0%BD%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F_%D0%9D%D0%9C%D0%9A.pdf.
7. Іващук І. О., Стахова Н. В., Живко М. А. Міжнародні міграційні процеси. Тернопіль: ЗУНУ, 2022. 204 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/45203>.
8. Стахова Н. В. Навчально-методичні рекомендації щодо виконання комплексного практичного індивідуального завдання та тренінгу з дисципліни «Ринок ЄС». Тернопіль: Економічна думка ЗУНУ, 2022. 24 с.
9. Стахова Н. В. Навчально-методичні рекомендації щодо виконання практичних завдань з дисципліни «Ринок ЄС». Тернопіль: Економічна думка ЗУНУ, 2022. 44 с.
10. Кібік О. М., Нестерова К. С., Хаймінова Ю. В. Міжнародна економіка: навчально-методичний посібник. Одеса : НУ «ОЮА», 2020. 85 с.
11. Дергачова В. В., Згуровський О. М., Манаєнко І. М. Міжнародні економічні відносини: практикум: навч. посіб. для студ. галузі знань 0305 «Економіка та підприємництво» напряму підготовки 6.030503 «Міжнародна економіка». Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2018. 80 с. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/23063/1/mizhнародni_ekonom_vidnosynu.pdf.
12. Цілі та наслідки економічних санкцій у сучасних умовах. Причорноморські економічні студії. Випуск 38-1. 2019. URL: http://bses.in.ua/journals/2019/38_1_2019/7.pdf.
13. Рибчук А. В., Фомішина В. М., Фомішин С. В. та ін. Міжнародні економічні відносини: наочн. навч.-метод. посіб.; за наук. ред. Рибчук А. В. 2-ге укр.-англ. вид., перероб., доп. і розшир. Херсон, Видавничий дім «Гельветика», 2018. 392 с. URL: <https://oldiplus.ua/downloads/economic%20relations.pdf>.
14. Резнікова Н. В., Іващенко О. А., Рубцова М. Ю. Глобальні проблеми як об'єкт міждисциплінарного дослідження у фокусі міжнародної економічної безпеки та сталого розвитку. Економіка і держава. № 7. 2020.
15. Решетило В. П. Глобальна економіка: навч. Посібник. Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2018. 167 с.
16. Глобальні проблеми людства. URL: http://shepetivka-szosh2.km.sch.in.ua/Files/downloadcenter/Part-2-Geografia_11kl_Palamarchuk_Gilbert_Dovgan_Geneza_2011_pdf.

17. Witte Birnbaum M. In Eastern Europe, the EU faces a rebellion more threatening than Brexit 7. Washington Post. 2018. April 5. URL: www.washingtonpost.com/world/europe/in-eastern-europe-the-eu-faces-a-rebellion-morethreatening-than-brexith/2018/04/04/310a6d8e-2604-11e8-a227-fd2b009466bc_story.html.
18. Zave Kauffman. Ukraine and European Union. URL: <http://www.ledalliance.biz/image/art/pdf/ukraine-eu.pdf>.
19. Kristin Archick. The European Union: Questions and Answers. Congressional Research Service. October 28, 2021. URL: <https://sgp.fas.org/crs/row/RS21372.pdf>.
20. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Action plan on Integration and Inclusion 2021–2027. Brussels, 24.11.2020 COM(2020) 758 final. URL: https://ec.europa.eu/home-affairs/system/files_en?file=2020-11/action_plan_on_integration_and_inclusion_2021-2027.pdf.
21. Reformatting the European Integration Process: Opportunities and Risks for the Ukraine-EU Association / V. Sidenko (project manager) et al. Kyiv: Zapovit Publishing House, 2019. 228p. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2019_reformatting_the_european_integration_process.pdf.
22. Peers, S., Guild, E., Acosta Arcaz, D., Groenedijk, K., Moreno-Lax, V., (eds.), EU Immigration and Asylum Law (text and commentary). Second edition, Martinus Nijhoff, Leiden, 2018.
23. International Migration 2020 Highlights. United Nations Department of Economic and Social Affairs, Population Division. United Nations New York, 2020. URL: https://www.un.org/development/desa/pd/sites/www.un.org.development.desa.pd/files/undesa_pd_2020_international_migration_highlights.pdf.
24. 2020 Annual International Migration and Forced Displacement Trends and Policies Report to the G20. URL: <https://www.oecd.org/migration/mig/FINAL-2020-OECD-ILO-UNHCR-IOM-G20-report.pdf>.
25. Martin Hofmann, Audrey Jolivel, Daria Huss, Caroline Ambiaux. International Migration: Drivers, Factors and Megatrends. March 2020. URL: <https://www.icmpd.org/file/download/51472/file/Policy%2520Paper%2520-%2520Geopolitical%2520Outlook%2520on%2520International%2520Migration.pdf>.
26. World Economic Outlook: Gloomy and more uncertain. International monetary fund. July 2022. 18 p.
27. Sébastien Jean, Philippe Martin and André Sapir. International trade under attack: what strategy for Europe? Policy Contribution. Issue № 12. August 2018. 16 p. URL: https://www.bruegel.org/sites/default/files/wp-content/uploads/2018/08/PC-12_2018_final.pdf.
28. STAT-USA. URL: www.stat-usa.gov.
29. Fed Stats. URL: www.fedstats.gov.
30. Statistics Canada. URL: www.statcan.ca.
31. U.K. Office of National Statistics. URL: www.ons.gov.uk.
32. Japan Economic Planning Agency. URL: www.epa.go.jp.
33. German Federal Statistical Office URL: www.statistikbund.d.
34. World Trade Statistical Review 2020. URL: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2020_e/wts20_toc_e.htm.

Навчально-методичне видання

Наталія Володимирівна Стахова

**ОПОРНИЙ КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ З ДИСЦИПЛІНИ
«МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА»**

Підписано до друку 28.10.2022 р.
Формат 60x90/16. Гарнітура Times.
Папір офсетний. Друк на дублікаторі.
Умов. друк. арк. 2,3. Обл.-вид. арк. 2,4.
Тираж 50 прим.

Видавець та виготовлювач
Західноукраїнський національний університет
вул. Львівська, 11, м. Тернопіль 46009

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців ДК № 7284 від 18.03.2021 р.*